SUOMEN
JOURNALISTILIITTO
FINLANDS
JOURNALISTFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HE 273/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Pyydettynä asiantuntijalausuntona toteamme seuraavaa:

Esitutkinta-asiakirjoihin liittyvän julkisuussääntelyn selkiyttäminen on välttämätöntä, kuten esityksen perusteluista ilmenee. Tähän on kiinnitetty huomiota myös laillisuusvalvonnassa.

Julkisuuslain tarkoituksena on mm. antaa yksilöille ja yhteisöille mahdollisuus valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä, muodostaa vapaasti mielipiteensä sekä vaikuttaa julkisen vallan käyttöön. Tällä hetkellä esitutkinnan julkisuutta on rajoitettu tavalla, joka ei kaikilta osin mahdollista julkisen vallan käytön valvontaa rikosasioissa. Niinkin keskeisellä vallankäytön alueella kuin rikosoikeudessa julkisuuden rajoituksille on löydyttävä erityisen vankat perusteet. Esitutkinnassa käytetään merkittävää yhteiskunnallista valtaa myös esimerkiksi päätettäessä esitutkinnan rajoittamisesta, lopettamisesta tai toimittamatta jättämisestä.[1]

Tosiasiallinen mahdollisuus vallankäytön valvontaan on myös oikeusjärjestelmämme legitimiteetin perusta. Nykyinen julkisuuslain soveltamiskäytäntö ohjaa kuitenkin salaamaan esitutkinta-asiakirjoista jopa sellaisia seikkoja, joilla on olennaista merkitystä viranomaisen päätöksenteon perusteiden ymmärtämisessä, vaikka salassapidolle ei olisi mitään tosiasiallista välttämätöntä tarvetta. Nykyisen kaltainen laajamittainen salaaminen ei täytä julkisuusperiaatteeseen liittyvää välttämättömyysvaatimusta: "...lainsäätäjän toimivaltaan kuuluu pelkästään sellaisten julkisuuden rajoitusten asettaminen, joita voidaan pitää perustuslaissa tarkoitetulla tavalla välttämättöminä." (PeVL 7/2019). Esityksen tavoitteena onkin poistaa sellaiset julkisuuden rajoitukset, joita ei voida pitää välttämättöminä.

Nostamme esiin erityisesti seuraavat havainnot:

- Esityksessä on tietoisesti päädytty ratkaisuun, jossa esitutkinta-asiakirjojen salassapito on oikeudenkäynnin julkisuuslaissa asetettua julkisuuden tasoa laajempaa. Tätä ratkaisua voi perustellusti myös kritisoida. Oikeudenkäyntien julkisuusastetta olisi voitu lähentyä lausuntopalautteissa esitetyllä sääntelyratkaisulla, jonka mukaisesti nykyistä 24§:n 1 momentin 26) kohtaa noudatettaisiin ensisijaisesti ja salaaminen kohdistuisi rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun

[1] Tuoreen tutkimuksen mukaan tämä vallankäyttö ei ole aina ennakoitavaa, yhtenäistä tai yhdenvertaista. (Koivukari-Lehtilä, Sattumaa vai yhtenäinen ja perusteltu päätöskäytäntö? Oikeustiede 2022)

Säästöpankinranta
2 A 7 krs. PL 252
00530 Helsinki
-
Sparbankstranden
2 A 7. våningen
PB 252
00530 Helsingfors
-
(09) 612 2330
-
www.journalistiliitto.fi

SUOMEN
JOURNALISTILIITTO
FINLANDS
JOURNALISTFÖRBUND

rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyviin arkaluonteisiin seikkoihin. Tätä linjausta on mm. oikeustoimittajien havaintojen mukaan käytännössä noudatettu noin vuoteen 2014 saakka.

- Esityksen mukaan salassapidosta voisi poiketa vain tietyissä rajatuissa tilanteissa. Ensimmäisenä edellytyksenä salassapidosta poikkeamiselle olisi se, että tiedon antaminen on välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi. Välttämättömyyskriteeri nostaa poikkeamiskynnyksen melko korkealle. Lausuntopalautteissa on perustellusti esitetty, että välttämättömyyden sijaan voisi tässä käyttää määritelmää tarpeellinen.

- Toisena edellytyksenä mainitaan se, ettei tietojen antaminen todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä. Näiden tekijöiden määrittely on käytännössä vaikeaa, eikä niitä ole pystytty perusteluissa valitettavasti kovinkaan täsmällisesti avaamaan. Tätä tulkinnanvaraisuutta olisi mahdollista vähentää lausuntopalautteissakin ehdotetulla tavalla kohdentamalla merkittävyys myös vahinkoon, ja ilman painavaa syytä -määritelmä kaikkiin em. tekijöihin.

- Esityksen perusteluissa on mainittu, että erityisen arkaluonteisten yksityiselämään liittyvien tietojen, kuten tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisten erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen paljastumisesta taas voidaan useimmiten arvioida aiheutuvan kärsimystä taikka merkittävää haittaa taikka vahinkoa niille eduille joiden suojaksi salassapito on säädetty, joten ne kuuluisivat jatkossakin lähtökohtaisesti ehdottoman salassapidon piiriin. Tämä perustelulausuma saattaa olla turhan suoraviivainen, sillä mainittu 9 artikla sisältää myös tekijöitä, jotka voivat liittyä rikosasiassa tehdyn päätöksen perusteisiin. Perusteluissa voisi olla syytä myös mainita, että mikäli tällaiset tekijät vaikuttaisivat esimerkiksi rangaistuksen koventamisperusteina, olisi kuitenkin kiinnitettävä erityisesti huomiota julkisuusperiaatteeseen.

Suomen Journalistiliitto – Finlands Journalistförbund ry

Tytti Oras
juristi

Säästöpankinranta
2 A 7 krs. PL 252
00530 Helsinki
-
Sparbankstranden
2 A 7. våningen
PB 252
00530 Helsingfors
-
(09) 612 2330
-
www.journalistiliitto.fi